

RAPORT ALTERNATIV

Comitetului ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale depus la cea de-a 112-a sesiune (08 aprilie – 26 aprilie 2024)¹

MOLDOVA:

Submitted by: Coaliția „Vocea Romilor” din Republica Moldova, on March, 2024

Responsabil de întocmirea raportului:

Feraru Silvia – secretar general CVR

Date de contact: +373 67580948, email: silviana.feraru@gmail.com

Ion Duminică – membru secretariat CVR

Date de contact: + 373 79537572, email: johny_sunday@yahoo.com

Submitted by: Asociația Națională a Mediatorilor Comunitari din Republica Moldova, on March , 2024

Responsabil de întocmirea raportului:

Valeriu Căldăraru - director executiv al ANMC

Date de contact: +373 68757605, email: valeriu.caldararu.anmc@gmail.com

Sergiu Bugai – specialist în evaluare, monitorizare și raportare

Date de contact: +373 79205502, email: bugai.sergiu@gmail.com

Submitted by: Platforma Femeilor Rome „Romni” din Republica Moldova, on March, 2024

Responsabil de întocmirea raportului:

Elena Sîrbu – președinta PFR

Date de contact: (+373) 68113429, email: petaloromano-elena@mail.ru

Submitted by: Centru de Politici și Reforme, on March, 2024

Responsabil de întocmirea raportului: Violeta Andriuța – ofițeră de protecție și juristă

Date de contact: (+373) 693 83 646; cprmoldova@gmail.com; www.cpr.md

„Prea mică este lumea noastră pentru a permite ca discriminarea, bigotismul și intoleranța să prospere în orice colț a lumii”.

Eliot ENGEL

---

¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FMDA%2FQ%2F12-14&Lang=ru

CURPINS

PROFILUL ORGANIZAȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE A ROMILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA	3
I. INTRODUCERE	4
II. IMPLEMENTAREA DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A RECOMANDĂRILOR ȘI OBSERVAȚIILOR FINALE ALE COMITETULUI ONU PRIVIND ELIMINAREA DISCRIMINĂRII RASIALE	5
2.1. Date statistice	5
Recomandări:	6
2.2. Cadrul instituțional și politici	6
2.3. Discursul de ură și discriminarea rasială.....	6
2.4. Autoritățile responsabile de implementarea și monitorizarea politicilor privind prevenirea și combaterea discriminării rasiale.....	7
III. ACCESUL PERSOANELOR DE ETNIE ROMĂ LA EDUCAȚIE, ANGAJARE ÎN CÂMPUL MUNCII ȘI PARTICIPARE ÎN VIAȚA PUBLICĂ ȘI POLITICĂ	8
3.1. Domeniul Participare în viața publică	8
Recomandări:	9
3.2. Domeniul Educație	10
Recomandări:	11
3.3. Domeniul Muncă	13
Recomandări:	14
IV. IMPLEMENTAREA PLANULUI DE ACȚIUNI PRIVIND SUSȚINEREA POPULAȚIEI DE ETNIE ROMĂ (2016-2020).....	15
V. DISCRIMINAREA INTERNAȚIONALĂ A FEMEILOR DE ETNIE ROMĂ ȘI IMPACTUL ACESTORA ÎN EXERCITAREA DREPTURILOR LOR	15
Recomandări:	16
VI. ACTIVITATEA MEDIATORULUI COMUNITAR	17
6.1. Relația ANMC vs. ARI	19
Recomandări:	20

centrul de
— politici și
— reforme —

PROFILUL ORGANIZAȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE A ROMILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Coaliția „Vocea Romilor” din Republica Moldova (CVR) este o Platformă națională a 40 Organizații ale Societății Civile Rome din Republica Moldova, care promovează drepturile persoanelor de etnie și origine Romă – prin prisma implicării intersectoriale în procesul de elaborare, monitorizare, implementare și evaluare autentică a politicilor publice menite să îmbunătățească procesul de incluziune socială și abilitare a comunității rome (comunitate etnică cu profil social complex de vulnerabilități intersectoriale).

CVR consolidează capacitățile membrilor, promovează și avizează politicile publice aferente problemelor integrării persoanelor de etnie Romă, pe domeniile prioritare: Educație; Sănătate; Muncă și dezvoltarea antreprenorialului; Protecție socială; Locuințe; Participarea romilor (în special a femeilor) în procese decizionale și combaterea discriminării; Combaterea migrației și traficului de ființe umane; Activitatea mediatorilor comunitari; Cultura și mass-media.

Asociația Națională a Mediatorilor Comunitari din Republica Moldova (ANMC) își desfășoară activitatea din 2016, scopul fiind protejarea drepturilor civile, economice, sociale, culturale și a altor drepturi și libertăți legitime ale persoanelor de etnie romă, precum și promovarea funcției și dezvoltarea potențialului mediatorilor comunitari. Mediatorul comunitar este persoana de etnie romă angajată în cadrul primăriei și este finanțat din bugetul național (din resursele financiare bugetare cu destinație specială).

Misiunea mediatorului comunitar este să identifice familiile sociale-vulnerabile de etnie romă și necesitățile acestora, să evalueze, să coordoneze și să faciliteze accesul acestora la serviciile existente de asistență socială, medicale, educaționale etc., pentru a depăși perioada de dificultate, pentru a soluționa problemele identificate sau a obține un sprijin adecvat pentru beneficiari de etnie romă.

Platforma Femeilor Rome „ROMNI” din Republica Moldova (PFR) este o organizație neguvernamentală, fondată în anul 2016, menită să susțină și să promoveze drepturile fetelor și femeilor rome din Moldova. Pe lângă asistența juridică, materială și sprijinul pentru locuințe, ROMNI îi ajută pe refugiații din Ucraina să navigheze în birocrăția moldovenească.

Centrul de Politici și Reforme (CPR) este organizație neguvernamentală, fondată în anul 2017. Misiunea CPR este de a promova accesul la informație și participare publică, practici de afaceri oneste și responsabile, drepturile omului, cu accent pe libertatea de întrunire și de exprimare, accesibilitatea și transparența sistemului judiciar. CPR Moldova este organizație membră a Inițiativei Moldova pentru Pace care implementează acțiuni de prevenire, protecție și advocacy privind promovarea drepturilor refugiaților, migrașilor, solicitanții de azil și apatrizii.

I. INTRODUCERE

Acest raport se referă la respectarea de către Republica Moldova a obligațiilor sale internaționale în domeniul drepturilor omului privind prevenirea și combaterea discriminării persoanelor de etnie romă. Raportul include progresele realizate de autorități, provocările cu care se confruntă romii, lacunele și neajunsurile în eforturile statului de a asigura respectarea drepturilor romilor în conformitate cu Convenția Internațională² privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.

Republica Moldova a participat în anul 2017 în cadrul revizuirii privind implementarea Convenției privind Eliminarea Discriminării Rasiale. Comitetul a făcut Guvernului Republicii Moldova mai multe recomandări³ privind îmbunătățirea situației legate de prejudecăți și intoleranță față de minoritățile etnice, discurs de ură și discriminare față de persoanele de etnie romă, însă acestea nu au fost implementate integral de către autorități.

Depunem acest raport cu scopul de a oferi informații alternative privind situația romilor din Republica Moldova și ca răspuns la raportul de acțiune⁴ CERD/C/MDA/12-14, prezentat de Guvern la 18 iunie 2020, privind stadiul implementării Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, elaborat pe baza observațiilor finale privind al zecelea și al unsprezecelea raport periodic al Republica Moldova, adoptată de Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale la cea de-a 25-27-a reuniune din 8 mai 2017.

Prezentul raportul accentuează provocările cu care se confruntă persoanele de etnie romă în Republica Moldova, legate de prejudecăți și stereotipuri, violență, sărăcia și șomajul, housing și condițiile de locuire, discriminare și segregare care au luat amploare în ultimii ani. Unele încălcări ale drepturilor romilor evidențiate în observațiile finale ale Comitetului în anul 2017, se regăsesc și în prezentul raport, deoarece până în prezent nu au fost remediate de Guvern. Totodată, recomandările Comitetului adresate Republicii Moldova nu au fost implementate integral sau au fost implementate abstract.

Comitetul a recomandat Republicii Moldova în anul 2017, să întreprindă măsurile necesare pentru a asigura implementarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă⁵ pentru anii 2016-2020, finanțarea și monitorizarea realizării acestuia. Totodată, Comitetul a recomandat ca autoritățile publice să continue să ia măsuri pentru a pune capăt discriminării împotriva romilor și să îmbunătățească accesul romilor la servicii medicale, locuințe, educație și locuri de muncă.

Comitetul a recomandat asigurarea implicării și consultării romilor cu privire la problemele și nevoile lor, inclusiv prin reprezentarea romilor în procesul de elaborare a politicilor. S-a recomandat ca pozițiile vacante de mediator comunitari să fie ocupate și finanțate corespunzător, subliniind importanța rolului mediatorilor romi în rezolvarea problemelor cu care se confruntă romii și integrarea acestora în societate.

Comitetul a recomandat Republicii Moldova să întreprindă eforturi privind consolidarea capacităților specialiștilor care interacționează cu persoanele de etnie romă în domeniul prevenirii și combaterii discriminării etnice. Totodată, a solicitat Republicii Moldova să furnizeze statistici privind programele de formare și impactul lor asupra situației minorităților etnice.

În pofida unor măsuri întreprinse de autorități, situația romilor nu a fost îmbunătățită semnificativ. Potrivit constatărilor studiului „Percepții asupra Drepturilor Omului” realizat în anul 2021, Avocatul Poporului constată faptul că „în ultimii ani se resimte o înrăutățire a situației privind discriminarea romilor” și atenționează asupra inacțiunii instituțiilor statului care ar trebui să-i protejeze.

² Convenția Internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115570&lang=ro

³ The Committee recommends that the State party:

- (a) Take the measures necessary to ensure the Plan of Action for Supporting the Ethnic Roma Population in the Republic of Moldova for 2016-2020 is properly financed, implemented and monitored;
- (b) Continue to take measures to end discrimination against Roma and improve access by Roma to health care, housing, education, and employment;
- (c) Ensure the involvement and consultation of Roma on issues concerning them;
- (d) Ensure the representation of Roma in policymaking;
- (e) Work with the local government to ensure that all Roma mediator positions are financed and vacancies filled, emphasizing the importance of the role of Roma mediators in resolving problems faced by Roma and their integration into society.

⁴ Raportul periodic prezentat de către Republica Moldova, privind implementarea Convenției ONU privind Discriminarea Rasială, 2020. file:///C:/Users/user/Downloads/State%20report%20submitted%20to%20CERD_2020.pdf

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93295&lang=ro

II. IMPLEMENTAREA DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A RECOMANDĂRILOR ȘI OBSERVAȚILOR FINALE ALE COMITETULUI ONU PRIVIND ELIMINAREA DISCRIMINĂRII RASIALE

2.1. Date statistice

Statul raportează că pentru recensământul din 2014, au fost colectate date privind următoarele caracteristici etnoculturale: (a) etnie; (b) limba maternă; (c) limba de utilizare obișnuită; și (d) religie. Acestea au fost întrebări opționale, la care au răspuns în mod voluntar de către respondenți, în conformitate cu Recomandările Conferinței Statisticienilor Europeni pentru Recensământul Populației și Locuințelor din 2010, capitolul IX.18 În anul 2014, în conformitate cu articolul 10 din Legea nr. 90/2012 privind populația și Recensământul locuințelor din Republica Moldova, recenzorii din zonele cu concentrații mari de minorități etnice au fost recrutați dintre membrii grupurilor etnice enumerate. Recenzorii au fost instruiți să înregistreze informațiile folosind cuvintele exacte ale respondenților, pentru a le respecta dreptul la autoidentificare gratuită.

Despre recenzori trebuie de specificat că nu a fost angajată nici o persoană de etnie roma în 2014 și nu au fost instruiți recenzorii cum să recenzeze o comunitate compactă de romi, iar recenzorii au indicat etnia în conformitate cu mențiunea din certificatele de naștere în care nu este specificată etnia conform legislației.

Statistici de la recensământul din 2014 privind ratele șomajului în funcție de etnia romă nu există, la fel nu sunt date statistice privind reprezentarea minorităților etnice în administrația publică.

Conform datelor parțial colectate în cadrul Recensământului general din 2014, populația Republicii Moldova a fost estimată la aproximativ 2,9 milioane de persoane (2.804.801)⁶.

Moldovenii reprezintă 75,1% din numărul total al populației; 7,0% din cetățenii Republicii Moldova s-au autoidentificat ca români; ucrainenii reprezintă 6,6%, găgăuzii – 4,6%, rușii – 4,1%, bulgarii – 1,9%, **romii** – **0,3%**, evreii – 0,11% și alte naționalități – 0,5%, printre care beloruși, polonezi, armeni, germani, tătari etc.

Potrivit ultimelor date oficiale revizuite de Biroul Național de Statistică, în anul 2014 numărul populației de etnie Romă din Republica Moldova se ridică la 13.900 de persoane; însă, numărul real al acestora este estimat a fi semnificativ mai mare (astfel, estimarea Consiliului Europei reliefează 107.100 romi)⁷.

În opinia liderilor romi din Republica Moldova, un număr semnificativ al populației rome au decis să-și ascundă identitatea etnică ca mijloc de evitare a discriminării. Pondere numerică ne semnificativă formulată în datele statistice oficiale, se poate datora reticenței persoanelor de origine etnică Romă de a-și asuma benevol identitatea romă, care în prezent este expusă la o stigmatizare etnosocială necontrolată din partea comunităților majoritare. Pe de altă parte, menținerea numărului oficial al populației de etnie romă la un nivel scăzut conduce la excluderea acestei comunități cu profil complex de vulnerabilitate din lista priorităților politicilor publice moldovenești⁸.

Totodată, în anul 2009, reprezentanții societății civile a romilor au diseminat în spațiul public date statistice alternative referitoare la prezența constant-vizibilă a 250.000 de persoane de etnie Romă, care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, dintre care 100.000 au dreptul la vot⁹. Ulterior, pe parcursul anului 2010, Grupul Tehnic al Romilor la solicitarea reprezentanților autorităților publice centrale de a elabora un proiect al Planului de acțiune pentru susținerea romilor din Republica Moldova pe anii 2011-2015 a realizat în parteneriat cu autoritățile publice locale o monitorizare de teren, focalizată spre reliefaarea stării social

⁶ The number of population was revised for 2019-2020 by applying the international definition of usual residence. Place of usual residence is defined as the place at which the person has lived continuously for most of the last 12 months, not including temporary absences for poses of recreation, holidays, visits to friends and relatives, business, medical treatment or religious pilgrimage. According the last official data provided the National Bureau of Statistics (at 11.12.2020), the number of resident population of the Republic of Moldova was was atested 2.640 400 persons⁶; <https://statistica.gov.md/SDDS/NSDP/#Population>

⁷ **CRI (2018)35 – European Commission against Racism and Intolerance.** Raportul ECRI privind Republica Moldova (al cincilea ciclu de monitorizare) [adoptat la 23 martie 2018], p. 27; <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-republic-of-moldova-translation-in-official-langua/16808de7d9>

⁸ *Femeile de etnie Romă și lumea muncii din Republica Moldova.* Raport. Chișinău: Organizația Internațională a Muncii, 2018, p. 21.

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_627879.pdf

⁹ *Curier electoral din 19 februarie 2009:* „Romii vor să participe la alegeri, dar nu știu care este procedura de vot”. <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2009/electoral-news/20090219/>

vulnerabile a 250.000 persoane de etnie romă/origine etnică romă¹⁰ amplasate asimetric pe teritoriul Republicii Moldova în 185¹¹ de localități compact populate¹².

În 2021, în Republica Moldova a fost îmbunătățită informația relevantă privind cartografierea localităților dens populate de romi, ceea ce a facilitat procesul de acces la date relevante legate de populația de romi. Conform datelor procesate de autorii raportului, în Republica Moldova, în 2021, au fost înregistrate 27.074 persoane de etnie romă¹³ în 63 localități dens populate¹⁴, unde trebuie să lucreze 82 medieri comunitari¹⁵.

Ne confruntăm cu o problemă majoră resimțită de etniile care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova în urma scoaterii din certificatele de naștere a apartenenței etnice. Datorită faptului că în certificatele de naștere lipsește rubrica în care se menționează etnia persoanei, românii își pierd tradiția, cultura și drepturile lor fundamentale. Nu considerăm de cuviință ca statul să elaboreze programe și servicii care vin în suportul romilor, atât timp când persoana nu poate demonstra că aparține unei etnii. De fiecare dată instituțiile publice și private solicită de la romi să demonstreze prin acte că, ei sunt de etnie romă. Din cauza asta și numărul romilor de la recensământul din 2014 este denaturat și nu corespunde realității.

Recomandări:

1. Includerea în certificatele de naștere apartenența etnică a persoanei;
2. Recrutarea și angajarea recenzorilor pentru a participa la recensământul populației și la diferite sondaje realizate de instituțiile statului și cele private.

2.2. Cadrul instituțional și politici

Cadrul legal existent pentru prevenirea și combaterea discriminării nu reușește să ofere o protecție eficientă victimelor discriminării, iar prejudecățile față de romi, împărtășite adesea chiar de specialiștii care aplica legea, deseori duc la revictimizarea acestora. Cu suportul partenerilor de dezvoltare¹⁶ și organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale au fost desfășurate instruirii pentru specialiștii care interacționează cu persoanele de etnie romă, însă acestea sunt insuficiente pentru a preveni și combate fenomenul discriminării față de romi, adânc înrădăcinat în Moldova.

2.3. Discursul de ură și discriminarea rasială

Chiar dacă statul și autoritățile locale întreprind eforturi pentru a descuraja intoleranța, discursul la ură anti-roma și comportamentul discriminatoriu, totuși se atestă în continuare izbucnirea unor focare de instigare la ură anti-roma, în special în localitățile unde aceste focare au mai fost anterior.

Cauza constă în lipsa comunicării permanente dintre societatea civilă romă și cetățeni, dintre autoritățile publice locale/ centrale și societatea civilă pentru apărarea drepturilor omului. O altă cauză este absența în cadrul autorităților publice a unității de mediator comunitar în localitățile compacte și mixte locuite de etnicii romi. De asemenea, superficialitatea predării lecțiilor de educație civică în școli și licee în cadrul cărora să

¹⁰ *Persoană de etnie Romă*: „Persoana care își asumă identitatea romă în mod plener, public și permanent, concomitent fiind recunoscută de propria comunitate”. *Persoană de origine etnică Romă*: „Persoana afiliată comunității rome prin gradul I-II de rudenie (unul dintre părinți (mamă/tată) sau strămoși (bunici/străbunici) a fost/este de etnie Romă”.

¹¹ *Lista 185 de localități din Republica Moldova compact populate de 250.000 persoane de etnie Romă/origine etnică Romă* (elaborată de Grupul Tehnic al Romilor în anul 2010; pp. 12-15).

https://www.academia.edu/40466491/Lista_185_de_localitati_compact_locuite_de_250.000_Romi_in_Republica_Moldova_2010

¹² *Localitate dens populată de Romi*: „Localitatea, în vatra căreia, a fost stabilită cu învoiala populației majoritare, prezența constant-vizibilă sub aspect cantitativ a unui număr de cel puțin 21 persoane de etnie Romă/origine etnică Romă (21 persoane sunt echivalentul a 3 generații/familii omogene; familie omogenă = 7 persoane: 4 bunici, 2 părinți, 1 copil (nepot))”.

¹³ *Raportul privind cartografierea localităților dens populate de romi din Republica Moldova*. Chișinău: GIZ Moldova, 2021, p. 5.

https://mecc.gov.md/sites/default/files/final_raport_privind_cartografierea_localitatilor_dens_populate_de_romi.pdf

¹⁴ *Localitate dens populată de Romi*: „Localitate unde locuiesc peste 100 persoane de etnie și origine etnică Romă”.

¹⁵ *Raportul privind cartografierea localităților dens populate de romi din Republica Moldova*. Chișinău: GIZ Moldova, 2021, p. 27.

https://mecc.gov.md/sites/default/files/final_raport_privind_cartografierea_localitatilor_dens_populate_de_romi.pdf

¹⁶ *Articol privind consolidarea capacităților*.

<https://old.ombudsman.md/ro/content/activitate-de-instruire-domeniul-combaterii-discriminarii>

fie propagată ideea că, într-o societate contemporană nu sunt acceptate instigările la discriminare sau infracțiunile bazate pe prejudecăți.

Astfel, în august 2023 ANMC a sesizat Consiliul pentru Egalitate din Moldova despre instigarea la ură anti-roma din partea unui grup de cetățeni moldoveni din municipiul Edineț (din nordul republicii), fiind pornită o cauză pe fapt, care, la moment, este încă în proces.

De asemenea, a fost depusă o petiție și în adresa Avocatului Poporului pe faptul discursului la ură anti-roma (la moment, ANMC nu a primit nici un răspuns și nu cunoaștem care este situația petiției).

În același context, Inspectoratul de poliție Edineț a pornit o cauză pe faptul „instigării la acțiuni violente pe motive de prejudecată” (art.346 din CP), însă în scurt timp această cauză a fost clasată pe motiv că nu întrunește elementele constitutive ale faptei contravenționale sau penale. ANMC nu a fost de acord cu această decizie a Inspectoratului de poliție Edineț.

În pofida faptului că, în anul 2021 Uniunea Europeană, Consiliul Europei, societatea civilă și centrele media din Republica Moldova au elaborat un ghid pentru evaluarea și prelucrarea cazurilor de discurs de ură¹⁷, se atestă în continuare cazuri de discurs de ură și discriminare pe criterii etnice, în special anti-roma, în spațiul public și mass-media din Republica Moldova.

Astfel, tot pe cazul din municipiul Edineț, ANMC a sesizat Consiliul pentru Egalitate din Moldova (în copie a fost inclus Consiliu Audiovizualului) privind utilizarea îmbinărilor de cuvinte „șatră de țigani”¹⁸ „grup de romi în bătaie”¹⁹, „țigani”²⁰ în titlurile de știri, prin care se propagă stigmatizarea romilor.

Până la momentul de față, nu a fost luată nici o atitudine față de mass-media indicată în petiție care propagă stigmatizarea și discriminarea etniei rome din republică.

2.4. Autoritățile responsabile de implementarea și monitorizarea politicilor privind prevenirea și combaterea discriminării rasiale

În Republica Moldova, implementarea și monitorizarea politicilor privind prevenirea și combaterea discriminării rasiale, inclusiv în ceea ce privește susținerea populației de etnie romă, sunt gestionate de mai multe instituții și organizații.

Agenția Relații Interetnice (ARI) este principala instituție responsabilă de promovarea politicilor de protecție a drepturilor și incluziunea minorităților naționale și etnice, inclusiv a romilor, în Republica Moldova. ARI ar fi jucat un rol important în implementarea și coordonarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă.

¹⁷ Asja Rokša-Zubčević, Irina Corobcenco. Combaterea discursului de ură în media audiovizuală din Republica Moldova. Ghid pentru evaluarea și prelucrarea cazurilor de discurs de ură. Wagner Hatfield, Asociația Promo-LEX, aprilie 2021; <https://rm.coe.int/ro-guide-on-hate-speech-moldova-17-5-21/pdf/1680a2cbb6>

¹⁸ The gypsy camp went on a rampage: in Edinet, 100 Roma started a fight; <https://bloknot-moldova.ru/news/tabor-ushe-l-v-raznos-v-edintsakh-100-romov-ustroil-1242456>

¹⁹ A man from Edineț was beaten by a group of Roma people; <https://tvn.md/un-barbat-din-edinet-a-fost-batut-de-un-grup-de-persoane-de-etnie-roma/>

²⁰ "We are gypsies, we have immunity." The Roma from Edineț justify their wandering on the streets in times of COVID-19. NordNews; <https://nordnews.md/video-suntem-tigani-avem-imunitate-romii-din-edinet-isi-justifica-hoinaritul-pe-strazi-pe-vreme-de-covid-19/?fbclid=IwAR1gJ6dI2IPfk0cleI8xek6Ku1bWRtj-tdUlsm6zrGnz0dSo0ZsGcZu3BSI>

III. ACCESUL PERSOANELOR DE ETNIE ROMĂ LA EDUCAȚIE, ANGAJARE ÎN CÂMPUL MUNCII ȘI PARTICIPARE ÎN VIAȚA PUBLICĂ ȘI POLITICĂ

3.1. Domeniul Participare în viața publică

Informații actualizate cu privire la rezultatele obținute în urma implementării Planului de acțiune pentru sprijinirea populației de etnie romă (2016–2020).

„În conformitate cu responsabilitățile guvernamentale asumate în HG 734/2016²¹: „Monitorizarea și evaluarea „Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă (2016-2020)” se va efectua de către Agenția Relații Interetnice în parteneriat cu Grupul de lucru interministerial, ce se va reuni în ședințe de lucru cel puțin de 2 ori pe an. *Raportul final de evaluare*, după finalizarea implementării „Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă (2016-2020)”, va fi elaborat de către Agenția Relații Interetnice”.

În perioada 2016-2020, Coaliția „Vocea Romilor” a studiat din punct de vedere teoretic și practic dificultățile cu care se confruntă majoritatea persoanelor de etnie Romă din Republica Moldova, în special prin prisma constatărilor publicate în „Rapoartele de monitorizare a Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie Romă (2016-2020)”²², care au reliefat „gradul nesatisfăcător de implementare a acțiunilor menite să contribuie la îmbunătățirea situației romilor din Republica Moldova”.

Concomitent, constatările emise în anul 2017 de organizațiile internaționale și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova, au reliefat „situația îngrijorătoare aferentă politicilor inefficient implementate pentru susținerea populației de etnie romă în perioada 2016-2020”²³.

Spre regret, în perioada 2016-2020, din cauza turbulențelor politice ce au generat cadrul instituțional disfuncțional, resurselor umane limitate/incompetente și atitudinii neglijente față de atingerea calitativă a indicatorilor de implementare a politicilor publice rome, Agenția Relații Interetnice nu a coordonat convocarea semestrială a ședințelor Grupului de lucru interministerial și nu a posedat competențele analitice necesare pentru elaborarea *Raportul final de evaluare* a „Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă (2016-2020)”.

Astfel, în cadrul mecanismului intersectorial de realizare a „Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă (2016-2020)” (HG 734/2016) s-a constatat lipsa unei entități publice dedicată să coordoneze implementarea sinergetică a politicilor aferente soluționării problemelor romilor. Totodată, această disfuncționalitate instituțională, nu a permis concentrarea eforturilor de valorificare a memoriei instituționale aferente bunelor practici și provocărilor ce țin de soluționarea problemelor comunității rome. În anul 2017, întru soluționarea acestor aspecte disfuncționale și pentru a facilita procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, a fost argumentată public necesitatea de *creare a unei entități/birou în cadrul Autorității Publice Centrale (APC)*²⁴, care să coordoneze implementarea politicilor intersectoriale rome.

La 18 noiembrie 2020, reieșind din Acțiunea **5.1.7. Examinarea posibilității creării unei unități specializate pe problemele romilor în cadrul Agenției Relații Interetnice și recrutarea la această funcție a etnicilor romi** / Planul de acțiuni pentru susținerea populației de etnie Romă (2016-2020) (HG 734/2016), Coaliția „Vocea Romilor” a considerat oportună adresarea unei solicitări oficiale către Guvernul Republicii Moldova²⁵, pentru modificarea legislației, cu propunerea de creare a unei unități/birou afiliată unei instituții

²¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93295&lang=ro

²²

https://www.academia.edu/41381657/Raport_de_Monitorizare_Planul_de_Actiuni_pentru_sustinerea_populatia_etnie_Roma_din_Republica_Moldova_2018

https://www.academia.edu/43186866/Raport_de_Monitorizare_Plan_Actiuni_Romi_Moldova_2019_Mediator_Comunitar

https://www.academia.edu/43186646/Raport_de_Monitorizare_Plan_Actiuni_Romi_Moldova_2019_Sanatare

https://www.academia.edu/43186528/Raport_de_Monitorizare_Plan_Actiuni_Romi_Moldova_2019_Munca_si_Protectie_Sociala

https://www.academia.edu/43110020/Raport_de_Monitorizare_Plan_Actiuni_Romi_Moldova_2019_Educatie

²³ Committee on the Elimination of Racial Discrimination. Concluding observations on the combined tenth and eleventh periodic reports of the Republic of Moldova. CERD/C/MDA/CO/10-11 (No 20. Situation on Roma). https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2fC%2fMDA%2fCO%2f10-11&Lang=en

²⁴ Coaliția „Vocea Romilor” din Republica Moldova. *Studiu privind analiza oportunității, atribuțiilor și mecanismului de funcționare a unei structuri organizatorice în cadrul APC, responsabile de coordonarea soluționării problemelor comunității rome*. Chișinău, 2017, p. 6.

https://www.academia.edu/33749208/Studiu_privind_crearea unei_structuri_organizatorice_APC_Romi_Republica_Moldova

²⁵ Coaliția „Vocea Romilor” din Republica Moldova / **Scrisoarea de Solicitare Nr. 18/18.11.2020**.

din cadrul autorităților publice centrale (*Biroul de incluziune a persoanelor de etnie Romă*) care să coordoneze procesul de implementare a politicilor intersectoriale rome (conform prevederilor HG 386/2020²⁶). Această propunere derivă din faptul că în Republica Moldova nu există o entitate publică, care să dețină competențe instituționale suficiente și abilități intersectoriale aferente susținerii comunității rome (comunitate etnică cu profil social complex de vulnerabilități intersectoriale), ceea ce generează un impact negativ asupra procesului de implementare a acțiunilor ce țin de incluziunea socială a populației de etnie Romă.

Ulterior, la 30 martie 2023, Coaliția „Vocea Romilor” din Republica Moldova a participat la cea de-a II-a Ședință a Grupului de lucru interinstituțional²⁷, responsabil pentru coordonarea și monitorizarea implementării HG 576/2022²⁸ „Cu privire la aprobarea Programului pentru susținerea populației de etnie Romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025”. Unul din subiectele prioritare abordate în cadrul acestui eveniment a fost „*Situația derutantă aferentă tergiversării procesului de implementare a Acțiunii 1.1. Elaborarea analizei impactului (ex-ante)*”²⁹ privind crearea *Biroului de incluziune a persoanelor de etnie Romă*”³⁰ (Termen de realizare: Trimestrul IV, 2022).

În prezent, în lipsa structurii create *Biroului de incluziune a persoanelor de etnie Romă*, se atestă mai multe deficiențe în implementarea „Programului pentru susținerea populației de etnie Romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025” (HG 576/2022)³¹:

- a) lipsa mijloacelor bugetare asumate/alocate, necesare pentru implementarea eficientă a politicilor de incluziune socială a populației rome;
- b) resursele umane limitate (sub aspect *cantitativ* (număr de unități) și *calitativ* (nivelul redus de competență profesională prin prisma cunoașterii autentice a problematicii rome) în cadrul instituțiilor responsabile ale APC și APL, responsabile de implementarea politicilor publice rome la nivel local;
- c) comunicare și interacțiune intersectorială sporadică între instituțiile APC și APL, responsabile de implementarea politicilor publice rome la nivel local;
- d) activitatea de monitorizare defectuoasă³² a „Programului pentru susținerea populației de etnie Romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025” (HG 576/2022).

Recomandări:

În prezent, unul din domeniile de activitate instituțională atribuite Agenției Relații Interetnice (ARI) este „de a colabora cu autoritățile administrației publice centrale și locale în procesul de incluziune socială a romilor și altor minorități naționale”, în conformitate cu „art.13 din Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Relații Interetnice” (aprobat prin HG 593/2018)³³.

Pe de altă parte, problemele cu care se confruntă comunitatea romă (comunitate etnică cu profil social complex de vulnerabilități intersectoriale) din Republica Moldova sunt preponderent **intersectoriale** (accesul de calitate la educație, sănătate, piața muncii, locuințe sociale), nefiind specifice domeniului „interetnic”.

https://www.academia.edu/44565066/12_Amendamente_imbunatatire_politici_publice_rome_elaborate_de_CVR_Moldova

²⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121921&lang=ro

²⁷ <https://www.facebook.com/ion.duminica/posts/pfbid026nglg8TV2Pxp7wbQTa1u4MAQaCzAiBbM3a3x8oWiNJAXZu9iTkY6w5fZkFXHSqPbl>

²⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

²⁹ Conform Hotărârii Guvernului nr. 23/2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de analiză a impactului în procesul de fundamentare a proiectelor de acte normative.

³⁰ În baza Studiului privind analiza oportunității, atribuțiilor și mecanismului de funcționare a unei structuri organizatorice în cadrul Autorităților Publice Centrale (APC), responsabile de coordonarea soluționării problemelor comunității rome, Coaliția „Vocea Romilor”, anul 2017.

https://www.academia.edu/33749208/Studiu_privind_crearea unei_structuri_organizatorice_APC_Romi_Republica_Moldova

³¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

³² Agenția Relații Interetnice a elaborat un „**Raport narativ** privind realizările în domeniile de activitate a Agenției Relații Interetnice pe parcursul anului 2022” – în lipsa unei matrice de monitorizare elaborate, pentru a urmări gradul de implementare al Planului de acțiuni al „Programului pentru susținerea populației de etnie Romă din Republica Moldova pentru anii 2022 – 2025” și în lipsa unui proces de colectare, prelucrare și analiză a datelor, identificare erorilor sau a efectelor neprevăzute.

<https://www.ari.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Raport%20narativ%20ARI%202022.pdf>

Totodată, pentru anul 2022 – nu a fost realizat și prezentat public: *Raportul anual de progres al implementării „Programului pentru susținerea populației de etnie Romă din Republica Moldova pentru anii 2022 – 2025”* (HG 576/2022).

³³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119160&lang=ro

Pentru a fortifica și eficientiza mecanismul instituțional responsabil de abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a comunității romă (comunitate etnică cu profil social complex de vulnerabilități intersectoriale)” **este stringent necesară crearea unei entități publice în cadrul Administrațiile Publice Centrale responsabile de coordonarea și monitorizarea procesului de implementare a acțiunilor incluse în Planul de acțiuni/Programul pentru susținerea populației de etnie Romă din Republica Moldova pentru anii 2022 – 2025 (HG 576/2022)³⁴, precum și în cadrul Programului național privind asigurarea respectării drepturilor omului pentru anii 2024-2027 / Obiectivul 2 „Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii sociale, economice și politice” (ce urmează a fi aprobat).**

Având în vedere gravitatea situației aferente stării de vulnerabilitate excesivă a populației de etnie romă din Republica Moldova și reieșind din delegarea asumată a statutului de partener de cooperare prin implicarea plenară în procesul de monitorizare autentică a implementării „Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025” (HG 576/2022) și **Acțiunii nr. 1.1. Elaborarea analizei impactului (ex-ante) privind crearea Biroului pentru relații cu populația de etnie romă**, Coaliția „Vocea Romilor” din Republica Moldova, în calitate de partener de cooperare interesat, propune deschiderea publică și eficientizarea temporală a procesului de creare a *Biroului de incluziune a persoanelor de etnie romă*, entitate guvernamentală responsabilă de asigurarea misiunii de coordonare intersectorială a procesului de implementare a politicilor publice romă. Totodată, *Biroul de incluziune a persoanelor de etnie romă* va coordona activitatea mediatorilor comunitari, procesul de elaborare, monitorizare și evaluare a politicilor publice implementate la nivel local, menite să îmbucățească condițiile de trai pentru persoanele de etnie Romă: accesul de calitate la serviciile de sănătate publică, educație, muncă, locuințe sociale. Astfel, prin crearea *Biroului pentru incluziunea persoanelor de etnie romă* în Republica Moldova va fi diminuată semnificativ nivelul disfuncționalității instituționale atestat pe parcursul implementării „Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă (2016-2020)” (HG 734/2016).

3.2. Domeniul Educație

Informații actualizate cu privire la măsurile luate pentru a se asigura că copiii romi au acces egal la educație de calitate.

O provocare socială esențială curentă aferentă procesului de respectare a dreptului la educație a copiilor de etnie Romă în Republica Moldova este determinată de asigurarea integrală a procesului de *școlarizare obligatorie*. Codul Educației al Republicii Moldova (152/2014)³⁵ stabilește responsabilitatea instituțională/individuală de școlarizare obligatorie integrală a copiilor (inclusiv de etnie Romă) cu vârsta cuprinsă între 6(7)–16 ani în cadrul Instituțiilor de Învățământ General obligatoriu (preșcolar/primar/gimnazial) – prin atribuția „colectivă/asimetrică/complexă” delegată pentru 3 instituții (actori): **1.** APL nivelul II (Organele Locale de Specialitate în Domeniul Învățământului): art.13 (3); art. 141 (1(i)); **2.** APL nivelul I (Primăriile/autoritățile tutelare locale): art.13 (3); **3.** Părinți (inclusiv de etnie Romă): art.13 (3); art. 141 (1(i)).

În lipsa cadrului juridic/normativ național, cu prevederi normative specificate aferente delimitării competențelor instituționale/atribuirii suportului financiar-logistic necesar/asumării responsabilităților individuale/aplicării penalităților contravenționale în procesul de școlarizare/neșcolarizare (*neglijare educațională*) a copiilor (inclusiv de etnie romă) de vârstă școlară obligatorie (6(7)–16 ani) – se interpretează calchiat/subiectiv/aleatoriu implementarea art. 13 (3) și art. 141 (1(i) din Codul Educației (152/2014), ceea ce cauzează repercusiuni prejudiciabile asupra calității procesului educațional al copiilor (inclusiv de etnie romă) din mediul social-vulnerabil casnic needucogen: *Vulnerabilitate socială intersectorială complexă – Școlarizare fragmentară – Absenteism frecvent nemotivat – Evaluare școlară nesatisfăcătoare – Abandon școlar – Analfabetism instituțional – Persoană marginalizată social.*

În majoritatea localităților urbane din Republica Moldova este atestată lipsa „Bazei centralizate cu date veridice actualizate privind numărul total al copiilor de etnie romă de vârstă școlară” (7–16 ani): domiciliati

³⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

³⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138917&lang=ro

sau cu statut de ședere temporară înregistrat/neînregistrat, plecați temporar peste hotare sau reveniți „în ospeție/acasă” pe o perioadă (ne)determinată. Discrepanța persistentă în datele statistice livrate de subdiviziunile delegate de primărie (autoritățile tutelare locale)/APL nivelul I, împiedică stabilirea autentică a ratei de școlarizare/neșcolarizare a copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani) în majoritatea localităților urbane.

*Rata cuantificabilă a incluziunii școlare obligatorii aferentă copiilor romi de vârstă școlară (7–16 ani), atestată în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar/gimnazial) din **54 localități dens populate de romi** din Republica Moldova (29 septembrie 2023): **72,5%** (1461/2017).*

*Rata cuantificabilă minimală de școlarizare obligatorie aferentă copiilor romi de vârstă școlară (7–16 ani), atestată în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (primar/gimnazial) din **mun. Soroca** (29 septembrie 2023): **17,5%** (59/335).*

Absenteismul frecvent nemotivat, spre regret, în prezent, a devenit „o practică obișnuită” pentru elevii romi. Acest fenomen negativ aferent „neglijării educaționale”, asociat cu „neșcolarizarea” și „abandonul școlar” – generează accesul denivelat la educație al copiilor romi. Practica oficială implementată de către reprezentanții delegați de Instituțiile de Învățământ General obligatoriu privind „completarea/ înregistrarea fișei de sesizare” cu raportarea cazurilor de „neglijare educațională a părinților romi” la Comisia multidisciplinară responsabilă de aplicarea „Mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale neglijării educaționale” nu produce rezultatele așteptate.

Rata de incluziune educațională a copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani) în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (primar/gimnazial), inclusiv respectarea dreptului la educația de calitate – este afectată de mediul social-vulnerabil casnic needucogen determinat de profilul social complex al părinților romi, care se confruntă persistent cu cercul vicios al sărăciei din postura de „analfabeți/șomeri/persoane marginalizate social (aflăte periodic la întreținerea parțială a statului).

Din cauza bugetului familial limitat, o parte semnificativă dintre părinți romi sunt nevoiți să școlarizeze doar 1 copil, restul copiilor romi (de la 2 până la 5 copii) de vârstă școlară (7–16 ani), rămân acasă „neșcolarizați din motivul sărăciei”. Starea social-vulnerabilă persistentă în mediul casnic needucogen al familiilor rome nu permite raționalizarea cheltuielilor necesare pentru:

1. Procurarea individuală a produselor de sezon toamnă-iarnă-primăvară (încălțăminte, articole vestimentare, lenjerie), kituri de igienă personală, rechizite școlare și alte cheltuieli necesare pentru școlarizarea obligatorie a copiilor romi la treapta preșcolară/primară/gimnazială;
2. Achitarea suplimentară pentru prestarea serviciilor educaționale de Cadrele didactice angajate în grupele cu program prelungit (orele de meditație) pentru elevii romi în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar);
3. Alimentarea elevilor romi cu a doua masă caldă înscriși în grupele cu program prelungit (orele de meditație) în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar).
4. Alimentarea elevilor romi cu o masă caldă în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul gimnazial)³⁶.

Recomandări:

- Ajustarea cadrului juridic național, cu prevederi normative specificate aferente delimitării competențelor instituționale/atribuirii suportului financiar-logistic necesar asumării responsabilităților individuale/aplicării penalităților contravenționale în procesul de școlarizare/neșcolarizare (*neglijare educațională*) a copiilor (inclusiv de etnie Romă) de vârstă școlară obligatorie (6(7)–16 ani);
- Elaborarea și ajustarea periodică a Bazei centralizate cu date veridice actualizate privind numărul total al copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani): domiciliati sau cu statut de ședere temporară

³⁶ Ion Duminica. Raport tematic „Respectarea dreptului la educație a copiilor de etnie Romă în Republica Moldova”. Chișinău: Oficiul Avocatului Poporului (OAP) / Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, 2013, pp. 69-70. <https://ombudsman.md/post-document/respectarea-dreptului-la-educatie-a-copilor-de-etnie-roma/>

înregistrat/neînregistrat, plecați temporar peste hotare sau reveniți „în ospeție/acasă” pe o perioadă (ne)determinată.

- Asigurarea educației incluzive de calitate prin elaborarea politicilor focusate pe susținerea copiilor din grupul II – Cerințe Educaționale Speciale (inclusiv de etnie Romă), care nu sunt condiționate de o dizabilitate, care trăiesc într-un mediu casnic needucogen și se confruntă zilnic cu noi dificultăți și provocări de învățare cauzate de vulnerabilitățile complexe, dezavantaje socio-economice și bariere lingvistice de comunicare.
- Instituirea funcției de Asistent socio-educational, responsabil de incluziunea educațională a copiilor din grupul II – Cerințe Educaționale Speciale (inclusiv de etnie Romă) care să ghideze/motiveze/responsabilizeze individual părinții analfabeți în realizarea graduală a procesului instituțional de înscriere (școlarizare ghidată) a copiilor lor în clasa I.
- Creșterea gradului de salarizare a Mediatorilor comunitari romi la nivelul echivalent de salarizare a lucrătorilor sociali pentru a diminua descurajarea profesională în implicarea/activitatea intersectorială a acestora.
- Monitorizarea autentică a copiilor de etnie Romă din Republica Moldova de vârstă școlară (7–16 ani) „strămutați cu ședere temporară peste hotare cu statut educațional indefinit”. Se propune schimbarea cadrului juridic național, care să responsabilizeze și motiveze părinții romi, în perioada premergătoare plecării peste hotare, să anunțe cadrele didactice din Instituțiile de Învățământ General obligatoriu despre decizia asumată de „întrerupere forțată a procesului educațional al copiilor lor” pentru a primi un certificat de confirmare a schimbării statutului educațional pentru copiii lor (din „copil școlarizat în Republica Moldova” în „copil strămutat cu ședere temporară peste hotare cu statut educațional indefinit”).
- Creșterea ratei de incluziune educațională a copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani) se recomandă a fi efectuată prin finanțarea centralizată din Bugetul de stat a cheltuielilor necesare (care nu se pot achita din „bugetul limitat” al Instituțiilor de Învățământ General obligatoriu) – pentru: **1)** Prestarea serviciilor educaționale suplimentare de cadrele didactice angajate în grupele cu program prelungit (orele de meditație) în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar); **2)** Alimentarea copiilor (din mediul social-vulnerabil casnic needucogen) cu a doua masă caldă înscrși în grupele cu program prelungit (orele de meditație) în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar) **3)** Alimentarea copiilor (din mediul social-vulnerabil casnic needucogen) cu cel puțin o masă caldă în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul gimnazial); **4)** Prestarea serviciilor educaționale suplimentare de cadrele didactice angajate în procesul de nivelare a diferențelor educaționale pentru „elevii corigenți și amânați” (preponderent copii romi din mediul social-vulnerabil casnic needucogen/reveniți imprevizibil de peste hotare) în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul gimnazial).
- Elaborarea curriculumului incluziv intercalat în disciplinele școlare socio-umanitare (ciclul primar/gimnazial) și introducerea în Planul – cadru de învățământ în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar/gimnazial) a disciplinei școlare obligatorii „Istoria și cultura comunităților etnice (inclusiv Romă) din Republica Moldova”, care va dezvolta spectrul intercultural/intelectual al elevilor și va diminua nivelul de discriminare a copiilor de etnie Romă, determinat predominant de stereotipurile colective refractare coeziunii sociale, persistente într-o societate divizată sub aspect etnopolitic.
- Elaborarea materialelor didactice și organizarea atelierelor de instruire bazate pe exemple de acțiuni reușite/schimb de bune practici în procesul de școlarizare, prevenire/combateră a absenteismului frecvent nemotivat, abandonului școlar care vor inspira/vor veni în sprijinul cadrelor didactice în activitatea zilnică cu elevii de etnie Romă în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (primar/gimnazial) din localitățile dens populate de romi din Republica Moldova.
- Introducerea unor cunoștințe specifice în programele didactice care pregătesc viitorii învățători (ciclul primar), astfel încât aceștia să acumuleze informații necesare care să le permită o mai bună cunoaștere a elevilor de etnie Romă (din perspectiva „Istoriei și Culturii Romilor din Republica Moldova”).

Reprezentanții comunității romilor ar trebui implicați atât în elaborarea materialelor didactice, cât și în procesul de instruire a viitorilor învățători³⁷.

3.3. Domeniul Muncă

Statul raportează, conform nivelului de educație a romilor, șomerii romi tind să aplice pentru posturi care nu necesită calificare, și anume ca muncitori, îngrijitori, hamali, mașini de spălat vase, îngrijitori, paznici sau muncitori agricoli necalificați. Persoanele care au o profesie sau un meșteșug optează pentru posturi de viticultori, poștali, bucătari, croitori, tractoriști, cizmari, șoferi sau coafor. Iar pentru a promova mobilitatea forței de muncă, în 2017 și 2018 a fost acordată o alocație standard **șomerilor romi** care au acceptat să se angajeze într-o localitate aflată la mai mult de 30 km de domiciliu.

Este de menționat faptul că această indemnizație unică nu este și nu a fost concepută doar pentru etnicii romi, dar a fost stipulată în legea 105/2018, art.41, punct (3) și vizează toți șomerii. De menționat că și în Planul de Susținere a Romilor pentru anii 2016-2020, Domeniul muncă, nu sunt indicate acțiuni concrete și specifice care ar diminua șomajul în rândul romilor, sunt acțiuni generale care sunt regăsite în legislația națională și regulamentele de ordin intern și se referă la toți cetățenii.

Romii se confruntă cu diverse probleme și obstacole în ceea ce privește angajarea și integrarea pe piața muncii. Aceste probleme pot varia în funcție de contextul social, economic și cultural specific al fiecărei comunități de romi, care pot include următoarele aspecte:

Discriminarea pe piața muncii: discriminarea pe criterii etnice sau culturale este o problemă serioasă pentru mulți romi atunci când încearcă să obțină un loc de muncă. Ei pot fi victime ale stereotipurilor și prejudecăților negative din partea angajatorilor sau a colegilor de muncă.

Accesul limitat la educație și formare profesională: mulți romi au acces limitat la educație și formare profesională de calitate, ceea ce îi poate face mai puțin competitivi pe piața muncii și îi poate limita în a accesa locuri de muncă bine plătite și calificate.

Sărăcia și lipsa resurselor: romii trăiesc adesea în condiții de sărăcie și marginalizare socială, iar aceasta poate duce la lipsa accesului la resursele necesare pentru a căuta și a obține un loc de muncă, cum ar fi transportul, îmbrăcămintea adecvată pentru interviuri sau chiar accesul la internet pentru a căuta anunțuri de angajare.

Limitele culturale și lingvistice: unele practici culturale și lingvistice specifice pot crea bariere în calea angajării romilor. De exemplu, unii angajatori pot fi reticenți să angajeze persoane care nu vorbesc limba majoritară sau care au obiceiuri culturale diferite.

Lipsa încrederii și motivației: din cauza discriminării și a experiențelor anterioare negative pe piața muncii, mulți romi pot să-și piardă încrederea în capacitatea lor de a obține și de a păstra un loc de muncă, ceea ce poate afecta motivația lor de a căuta activ oportunități de angajare.

În pofida faptului că există cadrul instituțional și legal, instituțiile statului și cetățenii de rând promovează stereotipuri și prejudecăți față de persoanele de etnie romă, precum „romii nu vor să lucreze, sunt mincinoși, doar fură și aduc prejudiciu statului deoarece solicită ajutor social și nu lucrează, etc”.

Privind din perspectiva romilor care au absolvit o instituție de învățământ și au o calificare, iar la angajare nu este acceptat din motive neîntemeiate, considerăm totuși că problema cea mai mare este de fapt discriminarea romilor. Sunt monitorizate cazuri, atunci când au mers la angajare două persoane, una fiind de etnie romă vizual fiind mai închisă la piele, ambele persoane aveau studii corespunzătoare, angajatul nu a acceptat persoana la angajare din considerentul că este rom. Din discuțiile cu reprezentanții Agenției de Ocupare a Forței de Muncă, se comunică ferm și răspicat că angajatorii nu doresc să angajeze romi, răspund fără nici un fel de rețineră „Noi nu dorim să angajăm romi, vă rog să nu-i îndreptați la noi”.

³⁷ Ibidem, pp. 71-73.

Recomandări:

Societatea civilă romă recomandă acțiuni care ar spori accesul romilor pe piața muncii și diminuarea șomajului/sărăciei:

1. Demararea de către ANOFM a unui program privind facilitarea accesului romilor pe piața muncii, prin organizarea la nivel național a „Bursei locurilor de muncă pentru persoanele de etnie romă”.
2. Demararea unor programe naționale și locale de pregătire a tinerilor romi pentru a lucra în administrație și serviciile publice;
3. Angajarea romilor, absolvenți de studii de specialitate, în instituțiile descentralizate ale ministerelor de resort;
4. Instituirea posturilor de revizori pentru romi la nivelul Ministerului Muncii și Protecției Sociale și în cadrul Agenției Naționale de Ocupare a Forței de Muncă
5. Încheierea de parteneriate între Administrațiile publice și reprezentanții comunităților de romi în conceperea și derularea de programe efective, parteneriat activ;
6. Includerea romilor în structurile decizionale.
7. Evaluarea nevoilor de pe piața muncii, astfel încât să fie identificate domeniile accesibile romilor, ținând cont de pregătirea lor actuală;
8. Înființarea Centrelor de Incluziune Profesională pentru Romi în cadrul comunităților locale, cu scopul formării și facilitării angajării romilor pe piața muncii;
9. Conceperea și dezvoltarea de măsuri afirmative în domeniul pregătirii profesionale și ocupării;
10. Implicarea mass media în prezentarea unei imagini corecte despre romi;
11. Crearea de IMM-uri ale romilor pentru accesarea resurselor financiare existente pe piață;
12. Colaborarea IMM-urilor romilor cu structurile specializate în crearea locurilor de muncă;
13. Organizarea și desfășurarea cursurilor de formare continuă a experților romi;
14. Asigurarea subvenționării consultanței în domeniul agriculturii prin firmele specializate sau firmele de consultanță individuală;
15. Acordarea facilităților fiscale pentru întreprinzătorii care angajează romi, membri ai familiilor cu mulți copii și lipsiți de mijloace de existență;
16. Diseminarea practicilor pozitive, astfel încât să poată fi replicate la scară națională.

IV. IMPLEMENTAREA PLANULUI DE ACȚIUNI PRIVIND SUSȚINEREA POPULAȚIEI DE ETNIE ROMĂ (2016-2020)

Planul de Acțiuni pentru Susținerea Populației de Etnie Romă pentru perioada 2016-2020, a fost parțial implementat. Raportul Guvernului privind implementarea Planului este unul destul de vag, pe alocuri lipsit de argumentare implementării deficiente, fără concluzii și date statistice. Acest raport evidențiază provocările rămase în asigurarea respectării drepturilor romilor și care afectează siguranța, bunăstarea și protecția lor.

V. DISCRIMINAREA INTERNAȚIONALĂ A FEMEILOR DE ETNIE ROMĂ ȘI IMPACTUL ACESTORA ÎN EXERCITAREA DREPTURILOR LOR

Femeile și fetele de etnie romă, inclusiv cele care sosesc din Ucraina, continuă să se confrunte cu discriminarea care își are rădăcinile în prejudecăți și stereotipuri adânc înrădăcinate. Relatările îngrijorătoare împărtășite de către femeile rome care au beneficiat de suport din partea organizației neguvernamentale „ROMNI”, indică normalizarea și ignorarea discriminării femeilor de etnie romă în comunitate și din partea autorităților.

Fetele și femeile de etnie romă se confruntă cu bariere în exercitarea drepturilor lor. Ele sunt expuse discriminării multiple, violenței, dependenței economice și excluderii din comunitate. Lipsa politicilor eficiente din partea statului axate pe situația femeilor și fetelor rome este determinată și de lipsa unor statistici cantitative și calitative ce ar descrie situația femeilor și fetelor rome în Moldova.

Marginalizarea, sărăcia, discriminarea sistematică și lipsa atitudinii din partea statului practic determină femeile de etnie romă să renunțe la apărarea propriilor drepturi. Fapt ce consolidează sentimentul de neputință, anxietate, depresie și izolare. Inegalitățile de gen au loc în relațiile interfamiliale și în societate în general. Acest fapt, contribuie la excluderea socială și discriminarea femeilor rome și la creșterea gradului de vulnerabilitate.

Femeile și fetele rome sunt unul dintre grupurile cele mai defavorizate din Republica Moldova, care sunt excluse din viața politică și publică. În Moldova nu există nici o femeie romă în funcție de conducere. Femeile rome sunt, în mare măsură, excluse din procesele electorale. Ele nu participa nici la alegeri în calitate de candidate, nici în componența structurilor de gestionare a alegerilor. În ceea ce privește reprezentarea femeilor rome în cadrul autorităților administrației publice locale, aceasta rămâne a fi ne semnificativă. Un număr foarte limitat de femei rome din Republica Moldova sunt angajate în lucrul civic și comunitar.

Femeile de etnie romă înfruntă discriminare triplă – ca rome, ca femei și ca persoane care aparțin unui grup social dezavantajat. Acestea sunt expuse unor riscuri mai mari de excludere socială și sărăcie, comparativ cu bărbații din comunitatea lor și cu majoritatea femeilor reprezentante ale altor etnii. Lipsa egalității este observată în existența cazurilor de violență împotriva femeilor, lipsa accesului la angajarea în câmpul muncii, la educație, la funcții de conducere și servicii sociale. Femeile rome beneficiază rar de servicii de sănătate reproductivă, care sunt disponibile la nivel de comunitate. Din cauza stereotipurilor de gen, fetele de etnie romă părăsesc școala mai devreme.

Nu există nici o politică națională în Republica Moldova care să se axeze exclusiv pe problemele femeilor rome. În schimb au fost încorporate dispoziții privind incluziunea socială a minorităților etnice, promovarea egalității și nediscriminării în mai multe documente strategice de bază, cum ar fi Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2023-2027, Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2018-2022. În pofida acestor documente de politici în promovarea egalității de gen și nediscriminării, acestea nu sunt implementate eficient, n-au orientare metodologică clară și, nu conțin suficiente dovezi precum că aceste politici au fost folosite pentru a răspunde nevoilor specifice ale femeilor rome.

Programul național de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (2023–2027) face referire la femeile rome expuse riscului de a fi supuse discriminării interacționale. De asemenea, programul recunoaște că prevalența violenței este mai mare în rândul femeilor rome și al femeilor în vârstă, în timp ce ratele de raportare sunt scăzute. În pofida acestei recunoașteri GREVIO a constatat că noțiunea de discriminare intersecțională nu este reflectată în cadrul juridic și politic mai larg din Moldova care reglementează egalitatea de gen. Nici legea privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, nici legea privind asigurarea egalității nu reflectă intersecția multiplelor motive de discriminare.

Deși, strategia de asigurare a egalității între femei și bărbați recunoaște că femeile și fetele rome sunt mai vulnerabile la violența de gen, aceasta nu prevede nicio măsură specifică pentru a aborda nevoile specifice lor. Astfel, există o tendință de a atribui violența comisă împotriva femeilor rome unor „practici culturale” și de a aplica standarde diferite în ceea ce privește accesul acestora la justiție. În plus, constrângerile educaționale și financiare le împiedică să acceseze serviciile de sprijin. De asemenea, sunt practici discriminatorii în rândul populației rome, care au ca rezultat căsătorii timpurii. Deși nu există statistici oficiale, se estimează că 12% dintre fetele din Moldova sunt căsătorite înainte de vârsta de 18 ani, iar căsătoriile între minore sunt cele mai frecvente în cadrul comunităților de romi. Chiar dacă căsătoriile timpurii în comunitatea de romi este larg răspândită, nu au existat acțiuni ferme din partea instituțiilor pentru eradicarea problemei.

Platforma Femeilor Rome „ROMNI” din Moldova a constatat faptul că femeile rome care au beneficiat de suportul organizației nu sunt familiarizate cu mecanismele de protecție împotriva discriminării în general, și nu se simt împuternicite să raporteze discriminare către autoritățile competente. Lipsa informațiilor, a accesului la servicii de asistență și protecție, a oportunităților de abilitare economică și a locurilor de muncă, constituie bariere pentru femeile rome de-a face față discriminării.

Recomandări:

Cu scopul remedierii discriminării interacționale în exercitarea drepturilor de către femeile rome, îndemnăm Comitetul să recomande Republicii Moldova implementarea următoarelor măsuri:

- Întinderea măsurilor pentru prevenirea și combaterea stereotipurilor, prejudecăților, discriminării față de fetele și femeile rome.
- Includerea discriminării interacționale a fetelor și femeilor de etnie romă în politicile și programele naționale a conceptului discriminării interacționale, și implementarea măsurilor eficiente cu accent pe nevoile specifice ale femeilor rome.
- Identificarea cauzelor de bază care ar putea împiedica fetele rome să-și exercite dreptul lor de acces la educație generală, inclusiv sărăcia extremă, segregarea, căsătoriile timpurii, și implementarea de către Guvern a politicilor și programelor specifice nevoilor lor.
- Să întreprindă eforturi privind conștientizarea în comunitățile de romi privind interzicerea căsătoriei între copii, precum și privind efectele negative ale acesteia asupra sănătății și educației fetelor.
- Să consolideze eforturile de soluționare a problemelor socio-economice cu care se confruntă femeile de etnie romă, inclusiv prin finanțarea adecvată și monitorizarea eficace a Planului de acțiune pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025. Aceste eforturi să fie orientate spre incluziune socială și prioritizarea, cu accent pe domeniile educațional, asigurare cu locuințe, acces la sănătate și angajare în câmpul muncii.
- Să încurajeze Guvernul să integreze o perspectivă intersectorială în elaborarea, punerea în aplicare, monitorizare și evaluarea politicilor de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor rome, prin asistența, finanțarea și cooperarea strânsă cu ONG-urile de femei care reprezintă femeile expuse la discriminare intersectorială.
- Colectarea datelor dezagregate după etnie și gen, mediu de reședință ș.a.

VI. ACTIVITATEA MEDIATORULUI COMUNITAR

Asociația Națională a Mediatorilor Comunitari (ANMC) este promotorul pledoariei funcției de mediator comunitar în cadrul administrației publice locale de nivelul I. Pe parcursul anilor 2023 – 2024 (februarie) ANMC a facilitat spre angajare în calitate de mediator comunitar 8 persoane de etnie romă. Actualmente, rețeaua de mediatori comunitari numără 46 de persoane, care sunt angajați în cadrul a 42 de primării. De asemenea, au fost identificați și instruiți 24 de candidați la funcția de mediator comunitar, din care 10 bărbați și 14 femei, în cadrul atelierelor organizate de ANMC.

Agenția Relații Interetnice (ARI), conform atribuțiilor funcționale, a preluat competența de elaborare a propunerilor privind numărul mediatorilor comunitari pe autorități publice locale și calcularea sumei mijloacelor financiare necesare pentru asigurarea exercitării activității acestora. De asemenea, ARI este instituția responsabilă de monitorizarea și instruirea mediatorilor comunitari.

Spre regret, ANMC a constatat că, pe parcursul perioadei de raportare, ARI a fost inertă la sesizările ANMC cu privire la încălcarea drepturilor cetățenești ale mediatorilor comunitari, precum și a egalității de tratament la locul de muncă.

Conform documentului de politici publice „Programul pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025”³⁸, adoptat de către Guvernul Republicii Moldova, până în anul 2025 urmează a fi angajați 53 de mediatori comunitari în administrația publică locală. Responsabili de atingerea acestor indicatori sunt ARI, ANMC și Ministerul Finanțelor³⁹.

Acest deziderat este foarte dificil de atins din cauza că, în momentul, când o persoană de etnie romă dorește să se angajeze în calitate de mediator comunitar, conducerea autorităților publice locale invocă Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind moratoriului temporar privind încadrarea personalului din sectorul bugetar pe funcțiile vacante înregistrate. Acest moratoriu a apărut încă în anul 2018 pe fundalul austerității bugetare, și anul este prelungit, pe un termen de 1 an.

Faptul că, în punctul 3 al moratoriului este expres indicat că, suspendarea încadrării personalului în funcțiile vacante înregistrate în cadrul autorităților publice locale de ambele niveluri este cu titlu de recomandare⁴⁰, conducerea acestor autorități locale le tratează ca obligatorii (de exemplu: Primăria municipiului Strășeni; Pretura Ciocana a municipiului Chișinău).

Astfel, se încalcă dreptul la muncă și la libera alegere a muncii (articolul 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului).

O altă formă de discriminare a mediatorilor comunitari, pe care ANMC a identificat-o, a documentat-o și a sesizat Consiliu pentru Egalitate, ține de egalitatea de tratament la locul de muncă a persoanelor de etnie romă. În baza sesizării ANMC, Consiliu pentru Egalitate a pornit cauza nr. 166/23, care, la moment, este în proces.

Unele primării, în special cele municipale (care au un buget mai bogat), oferă angajaților săi tichete de masă, care reprezintă un stimul adăugător pentru ei. Decizia de a oferi aceste tichete de masă se ia de către Consiliul local și se achită din bugetul local. Luând în considerație faptul că, întreținerea unității de mediator comunitar se face din contul mijloacelor financiare cu destinație specială (adică din bugetul de stat), conducerea acestor primării nu a inclus în lista de beneficiari ai tichetelor de masă pe mediatorii comunitari, cu toate că ei sunt angajați ai primăriei și se subordonează nemijlocit primarului.

Aceste cazuri de discriminare și marginalizare la locul de muncă a mediatorilor comunitari, care sunt persoane de etnie romă, se atestă în Primăria municipiului Comrat, orașului Călărași, orașului Glodeni.

³⁸ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 576 din 03.02.2022 cu privire la aprobarea Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025; În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 278-282 din 09.09.2022; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

³⁹ *Ibidem*, pag. 60; https://www.legis.md/UserFiles/Image/RO/2022/mo278-282md/program_576.docx

⁴⁰ Moratoriu pe angajările personalului din sectorul bugetar, extins până la 31 decembrie 2023; <https://singerei.educ.md/wp-content/uploads/sites/383/2023/01/HG-nr.962-din-28.01.2022.pdf>

Ba mai mult, conducerea Primăriei orașului Glodeni și-a permis victimizarea mediatorului comunitar din această primărie pe faptul că, el a sesizat ANMC și Consiliul pentru Egalitate despre încălcarea egalității de tratament la locul de muncă, ceea ce a generat disconfort conducerii primăriei.

O altă încălcare a dreptului la egalitatea de tratament la locul de muncă a mediatorilor comunitari se referă la mărimea retribuției muncii. În cadrul administrației publice locale, salariul mediatorului comunitar are cea mai mică rată de salarizare, care se echivalează la salariul unui paznic.

ANMC a sesizat de nenumărate ori atât Comisia economie, buget și finanțe din cadrul Parlamentului Republicii Moldova, cât și Ministerul Finanțelor, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Relații Interetnice despre necesitatea majorării treptei de salarizare a mediatorilor comunitari prin implementarea amendamentelor la Legea nr.270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar (publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 441-447/715).

Din păcate, sesizările ANMC nu au avut nici o reacție, doar promisiuni. În consecință, pe parcursul anului 2023 din funcția de mediator comunitar au plecat 6 persoane de etnie romă.

O altă încălcare a dreptului la egalitatea de tratament la locul de muncă a mediatorilor comunitari se referă la condițiile de muncă.

Astfel, pe parcursul anul 2023, în cadrul proiectului „Întreprinderi și Comune Puternice pentru Moldova”, finanțat de Ministerul German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ) și Guvernul Elveției, implementat de GIZ Moldova, ANMC a realizat o cartografiere a condițiilor de muncă a mediatorilor comunitari. În total au fost cartografiate 32 de birouri din cadrul primăriilor din Republica Moldova în care activează 36 de mediatori comunitari.

În urma acestui exercițiu s-a stabilit că, 68% din birouri nu sunt dotate în plină măsură cu mobilier; 60% duc lipsă de tehnică de clacul; 22% sunt în stare deplorabilă a condițiilor de muncă și necesită reparație capitală urgentă. Raportul privind cartografierea condițiilor de muncă a mediatorilor comunitari urmează să fie făcut public în luna aprilie 2024, acesta fiind prezentat în cadrul Forumului Național al Mediatorilor Comunitari de pe ambele maluri ale Nistrului (05 decembrie 2023), care a fost organizat la Chișinău de către ANMC.

În pofida faptului că localitățile compact și mixt locuite de etnicii romi beneficiază de serviciile mediatorului comunitar, totuși Republica Moldova are o legislație limitativă față de accesul romilor la serviciile mediatorului comunitar, raportat la anumite spații geografice și număr demografic.

Astfel, nu toți romii pot beneficia de accesul la serviciile mediatorului comunitar, ci doar acele comunități, care întrunesc condițiile cerute de cadrul normativ. Conform Regulamentului-cadru cu privire la organizarea activității mediatorului comunitar⁴¹, unitatea de mediator comunitar poate fi instituită în cadrul primăriei, dacă în localitate se atestă minimum 150 de persoane de etnie romă de toate vârstele.

În localitățile, în care romii sunt mai puțin de 150 de persoane, se atestă o discriminare indirectă, deoarece acestora li se îngreădește dreptul de a fi reprezentanți în raport cu instituțiile statului de către mediatorul comunitar, care, la rândul lui, facilitează accesul romilor la serviciile publice garantate de stat.

În condițiile în care conform datelor UNDP Moldova, o cincime din populația de romi din Republica Moldova nu dispune de abilități minime de scriere și citire⁴², rolul și locul mediatorului comunitar pentru comunitatea romă este fundamental, deoarece îi asistă la scrierea și depunerea de cereri și petiții, îi informează despre ultimele schimbări legislative și normative, le explică pe înțelesul lor drepturile și obligațiile cetățenești.

6.1. Relația ANMC vs. Primăria municipiului Strășeni

Un caz separat de discriminare rasială, **de încălcare a egalității în exercitarea tuturor drepturilor omului pe criterii etnice (roma), de sfidare a dreptului la angajare în câmpul muncii manifestată prin adversitatea, sub orice formă (începând de la bariere juridice, date statistice învechite și denaturate**

⁴¹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 557 din 19.07.2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea activității mediatorului comunitar; În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 152-158 din 19.07.2013; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125326&lang=ro#

⁴² Romii în Republica Moldova. UNDP Moldova, 2007, pag. 60; <https://www.undp.org/ro/moldova/publications/romii-republica-moldova>

și terminând cu amenințări aluzive la amenzi contravenționale și penale, cu manipulare prin presiune psihologică, se referă la instituirea unității de mediator comunitar în cadrul Primăriei municipiului Strășeni.

Astfel, anul 2023 a fost anul ping-pong-ului de scrisori în adresa Primăriei municipiului Strășeni și viceversa, a întâlnirilor seci și fără perspectivă cu conducerea Primăriei, soldate cu promisiuni deșarte și discuții pe tonuri ridicate și disprețuitoare din partea doamnei primară Valentina Casian față de reprezentanții societății civile rome, iar anul 2024 a început cu persecutări voalate și intimidări aluzive față de reprezentanta ANMC – o doamnă de etnie romă din mun. Strășeni – care a fost rugată și împuternicită de către ANMC să întocmească lista locuitorilor municipiului Strășeni, care se identifică ca romi și care doresc instituirea funcției de mediator comunitar în cadrul primăriei.

Este de menționat că, această listă conține 122 de semnături de la persoane care se identifică ca romi. Și această listă se mărește în continuare. Conform Regulamentului-cadru cu privire la organizarea activității mediatorului comunitar, pentru instituirea acestei funcții este nevoie ca în localitate să se ateste minimum 150 de persoane de etnie romă de toate vârstele. Însă conducerea Primăriei municipiului Strășeni invocă datele oficiale ale recensământului populației din anul 2014 (adică 10 ani în urmă), conform cărora în municipiul Strășeni erau 22 de romi. Aceste date nu mai sunt relevante, sunt denaturate și nu corespund realității. O altă barieră pe care o aplică conducerea Primăriei municipiului Strășeni o reprezintă acel moratoriu la angajare în administrația publică (pe care noi am descris-o mai sus), care, în realitate este cu titlu de recomandare.

Chiar și la această etapă de colectare de semnături, Primăria municipiului Strășeni a aplicat instrumente de intimidare și presiune psihologică a comunității rome din localitate și a Asociației ANMC prin faptul sesizării Inspectoratului de Poliție despre faptul pretinselor semnături false din această listă, dar și să verifice fiecare persoană din listă, dacă se identifică de etnie romă sau nu. Adică este vorba de așa numiții „vlahâi”, unde un părinte este rom și altul este de altă etnie. De asemenea, Primăria municipiului Strășeni a solicitat Inspectoratului de poliție să verifice legalitatea procesului de culegere de semnături, care, de fapt, este un exercițiu democratic prin care orice comunitate poate să-și exprime problema, necesitatea și soluția acestei probleme. În cazul descris mai sus – este vorba de instituirea mediatorului comunitar.

Aceste acțiuni vădit discriminatorii, tendențioase și rasiste din partea doamnei primară Valentina Casian s-au manifestat chiar din primele întâlniri cu reprezentanții societății civile rome din cadrul ANMC și CVR. Ea a declarat public, cităm: „*eu voi angaja mediator comunitar cu condiția ca el să lucreze de acasă. Eu nu vreau țigan, ca să lucreze în Primărie*”. Referitor la aceste declarații rasiste, au fost identificați martori oculari care pot să depună depoziții. ANMC și-a rezervat dreptul să depună o petiție în adresa Consiliului pentru Egalitate, Ombudsman (Avocatul Poporului) pentru aceste încălcări grave ale drepturilor omului, abuz în serviciu și acțiuni de discriminare și rasism din partea conducerii Primăriei municipiului Strășeni, în persoana Valentina Casian.

6.2. Relația ANMC vs. ARI

Pa parcursul anului 2023 relația de parteneriat cu Agenția Relații Interetnice (ARI) – instituție publică care asigură monitorizarea și supervizarea activității mediatorilor comunitari⁴³ – a fost caracterizată ca fiind neconstructivă și perfidă, excepții fiind doar câteva inițiative făcute în comun, dar fără impact.

Pornind de la faptul că organizațiile obștești Coaliția „Vocea Romilor”, ANMC și Platforma Femeilor Rome „ROMNI” sunt foarte active și critică absenteismul funcțional al instituțiilor publice pe dimensiunea drepturilor minorităților etnice, creându-le un disconfort și iritare, directorul general adjunct al ARI și-a adoptat o traiectorie de dialog ostilă cu societatea civilă romă.

Astfel, la data de 13 aprilie 2023, la întâlnirea comunității rome cu Președinta Republicii Moldova⁴⁴, directorul general adjunct al ARI intenționat a omis să includă în lista de invitați pe reprezentanții asociațiilor menționate, cu scopul de a-și asigura „liniștea și pacea” la criticile aduse instituției pe care o

⁴³ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 593 din 25.06.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Relații Interetnice; În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 235-244 din 29.06.2018; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139789&lang=ro#

⁴⁴ Președinta Maia Sandu a discutat cu câțiva reprezentanți ai comunității rome din Republica Moldova; <https://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/presedinta-maia-sandu-a-discutat-cu-cativa-reprezentanti-ai-comunitatii-rome-din-republica-moldova>

conduce⁴⁵. Reacția societății civile române a fost imediată⁴⁶, fiind profund dezamăgită de mișmașurile repugnante ale conducerii ARI.

La 23 iunie 2023 la evenimentul organizat de către Consiliul Europei (Programul ROMACT privind incluziunea romilor), invitați din partea ANMC au fost scoși de pe listă la indicația directorului general adjunct al ARI, cu toate că cu două-trei zile înainte de eveniment organizatorii au remis online formulare de participare, precum și au telefonat pentru confirmare.

Perioada lunilor noiembrie-decembrie 2023: ANMC a depus o petiție în adresa Cancelariei de Stat, Ministerului Educației și Cercetării privind excesul de putere din partea directorului general adjunct al ARI în raport cu ANMC, precum și tentativa de intruziune în activitatea internă a ANMC.

Abuzul de serviciu a constat în ignorarea demersului ANMC cu privire la propunerile de candidaturi în componența comisiei de concurs privind bursele de merit pentru elevii și studenții romi.

La solicitările repetate ale ANMC privind oferirea de informații de interes public cu privire la membrii comisiei, dar și la Procesul-verbal de constituire a comisiei, directorului general adjunct al ARI a refuzat să ofere aceste informații, invocând abuziv și cu nonșalanță așa-numitele restricții referitoare la „date cu caracter personal”. Prin aceasta a fost încălcat flagrant dreptul la informații de interes public.

Doar în urma sesizării de către ANMC a autorității publice responsabile de datele cu caracter personal, precum și a Cancelariei de Stat despre îngrădirea de către directorul general adjunct al ARI a accesului la informații de interes public, acesta din urmă a oferit informația solicitată. Însă termenul de contestare a Procesului-verbal privind constituirea comisiei de concurs a fost depășit (din cauza pseudo-temeiului inventat de către directorul general adjunct al ARI), respectiv ANMC nu a putut să-și apere drepturile în instanța de judecată.

La petiția ANMC, Cancelaria de Stat a creat o comisie disciplinară în privința directorului general adjunct al ARI privind excesul de putere. În rezultatul audierilor (care au purtat un caracter tendențios, autoritar și neprielnic în raport cu ANMC), această comisie nu a găsit elemente constitutive ale excesului de putere din partea directorului general adjunct al ARI în raport cu ANMC. Totuși, acesta din urmă a fost atenționat despre nepermiterea îngrădirii accesului la informații de interes public, fiindu-i transmisă o scrisoare oficială din partea Cancelariei de Stat.

Recomandări:

➤ În domeniul dreptului la egalitatea de tratament pentru personal și la locul de muncă:

- ✓ demararea discuțiilor cu Comisia parlamentară economie, buget și finanțe pentru inițierea amendamentelor la Legea nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, pentru includerea „mediatorul comunitar” în anexa 10 Grupul ocupațional „Funcții complexe (H)”, codul funcției H6056;
- ✓ asigurarea cu tichete de masă a mediatorilor comunitari din cadrul primăriilor, în cadrul cărora este aplicat acest instrument de stimulare a angajaților primăriei, prin alocarea suplimentară a resurselor financiare cu destinație specială din bugetul de stat;
- ✓ precăutarea de resurse bugetare suplimentare direcționate pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă. Aceasta va asigura un climat confortabil psiho-emoțional și o atmosferă prietenoasă în raport cu beneficiarii romi, fiind respectat dreptul la condiții bune de muncă;
- ✓ revizuirea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea activității mediatorului comunitar (HG nr.557/2013; publicat în Monitorul Oficial Nr. 152-158 art. 651 din 19.07.2013) prin introducerea noțiunii de „mediator comunitar la nivel raional”, cu scopul acoperirii mai multor localități compacte și mixte locuite de etnici romi, cu un număr mai mic de 150 de romi, astfel fiindu-le asigurată facilitarea lor la serviciile publice din localitățile adiacente;

⁴⁵ <https://www.facebook.com/valeriu.caldararu.9/posts/pfbid0q7y1Fkaisdr8BXjmHzpmJJYe8pYZN3HYEeWihy8qAZeCwZvsUMjExKisrq8Gz1Trl>

⁴⁶ <https://www.facebook.com/100047620275927/videos/460112802946700/>

➤ **În domeniul egalității în exercitarea tuturor drepturilor omului:**

- ✓ suport și consultanță în ceea ce privește elaborarea tematicilor curriculare și acreditarea programului pentru instruirea inițială și continuă a mediatorilor comunitari, inclusiv în prevenirea și profilaxia discursurilor rasiste de incitare la ură și a infracțiunilor motivate de ură, inclusiv a incitării la discriminare rasială.